

גליון תתנט + ערש"ק פרשת ויחי

לקראת שבוע

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

כיצד קיים יוסף הציווי "ונשאתני ממצרים"?

אפרים ומנשה – עבודת "ילדי הגלות"

מהי עבודת "דוני דיני"?

בענין הכשר והכנה למצוה

מכון אור החסידות Or Hachasidus

סניף ארץ הקודש	Head Office
ת.ד. 2033	1469 President St. #BSMT
כפר חב"ד 6084000	Brooklyn, NY 11213
03-738-3734	United States
Likras@likras.org	(718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטונוב, הרב מנחם טייטלבוים, הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

”הוא שומע”

ואמר רבינו הגדול: ”עזבהו, הוא שומע, אתה עוד תכיר בכך שהוא שומע”

”הוא שומע, עוד תכיר בכך”

בהיות רבינו הצמח צדק כבן שלש, הנה בעת שרבנו הגדול הי' מלביש התפילין, הי' הצמח צדק לוקח תפוחי אדמה ומפצלם כמו בתים של תפילין ועושה בהם נקבים להכניס חבלים (במקום רצועות), והי' לובשם בזרועו ובראשו. וכאשר רבינו הגדול הי' חולץ תפילין דרש"י, הי' הוא חולץ את תפיליו — תפוחי האדמה — והי' משחק עמהם, והי' רץ בחדר אנה ואנה ומושך בהחבלים.

פעם בעת מרוצת הילד הנה במשכו תפוחי האדמה על גבי הרצפה הסתבך אחד החבלים ברגל השולחן, והגב' רבינו הגדול את השולחן.

פעם אירע אשר רבינו הגדול אמר מאמר על שלשה דברים העולם עומד, בין השומעים הי' הרה"ח ר' אייזיק מהאמליע, ר' אייזיק להיותו צעיר עדיין — אף כי הי' בין הנכבדים, בכ"ז להיותו צעיר עמד מרחוק כי החסידים הישנים נהגו בדרך ארץ — וכאשר התחיל רבינו הגדול לאמר את המאמר — כשידו על עיניו — הנה נכדו הצמח צדק התעסק אז עם תפיליו, ונכנס בין רגלי רבינו הגדול. והרכין ר' אייזיק ואמר לו: רבי מנחם, ורצה להוציאו משם. ואמר רבינו הגדול: ”עזבהו, הוא שומע, אתה עוד תכיר בכך שהוא שומע”.

אח"כ, בעת עלה רבינו הצמח צדק על כסא הרבנות בשנת תקפ"ט — הי' ר' אייזיק בליובאוויטש לחג השבועות, ואמר רבינו הצמח צדק המאמר על שלשה דברים העולם עומד (הנ"ל). והרהר ר' אייזיק: ”הוא מראה קונצים”.

ופתח רבינו הצמח צדק ואמר: ”חרפה היא ובושה לחשוד ביהודי שהוא מראה קונצים. מה אעשה שהסבא עומד ומצווה עליי לומר את המאמר”.

(תרגום מספר השיחות תרצ"ו ע' 4-3)

המדר מודם
לעילוי נשמת
הרה"ח ר' שלמה
בן ר' יעקב ע"ה
יאנצ
נלב"ע כ"ז תשרי ה'תשפ"א
תנצב"ה

פתח דבר

בעזה"ת.

לקראת שבת קודש פרשת ויחי, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי', את קונטרס 'לקראת שבת' (גליין תתנט), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רבבות חידושים וביאורים שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כאופן אמירתם, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חברי המערכת, ולפעמים בעת העיבוד הושמט ריבוי השקו"ט בפרטי הענינים והרחבתם עם המקורות כפי שהם מופיעים במקורם [ובפרט, במדור "חידושי סוגיות", שמופיעים כאן רק עיקרי הדברים], ויש להיפך, אשר הביאורים נאמרו בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו יותר ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו בתוכן הענינים), וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

◇ ◇ ◇

ויה"ר שנוכח לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה'", ונוכח לשמוע תורה חדשה, תורה חדשה מאתי תצא, במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שכתא טבא
מכון אור החסידות

תוכן ענינים

מקרא אני דודש.....ב

איך קיים יוסף הציווי "ונשאתני ממצרים"?

איך יתכן שלוי לא קיים מצות נשיאת ארונו של יעקב? / איך נאמר בכתוב שרק בני יעקב נשאו ארונו ולא בניו כאשר מנשה ואפרים היו בין נושאי הארון? / ביאור הטעם לזה שמנשה ואפרים נשאו ארונו של יעקב בשליחותם של יוסף ולוי

(ע"פ לקטי שיחות ח"ב עמ' 235 ואילך)

פנינים ❶ עיונים וביאורים קצרים.....ה.

איך אפשר לומר שהשעבוד התחיל בפטירת יעקב? (ע"פ ספר השיחות חשבים ח"א עמוד 170 ואילך)

מדוע לא נאמרה לשון מיתה אצל יעקב? (ע"פ תורת מנחם – דרשותיו חשבים ח"ב עמ' 317 ואילך)

יינה של תורה.....ו.

עבודת "ילדי הגלות"

מדוע בסדר הלידה הי' מנשה קודם לאפרים? / מדוע מברכים האבות את בניהם "כאפרים ומנשה" ולא "כראובן ושמעון"? / מהי עבודתם המיוחדת של "ילדי הגלות"? / וכיצד הוא סדר העבודה כאשר יש סכנה של "נשני אלקים"?

(ע"פ לקטי שיחות ח"ה עמ' 459 ואילך)

פנינים ❷ דרוש ואגדה.....י.

מדוע נקראת הפרשה שעוסקת בפטירת יעקב בשם "ויחי"? (ע"פ לקטי שיחות חפ"ז עמ' 422 ואילך)

מהי עבודת "דוני דיני"? (ע"פ לקטי שיחות ח"א עמ' 103 ואילך)

חידושי סוגיות.....יא.

חילוק בין בבלי לירושלמי בענין הכשר והכנה למצוה

יבאר החילוק בין בבלי לירושלמי סוף קידושין דאזלי לשיטתייהו בענין אי ההוה מכריע את העתיד או לאו, ויבאר החילוק היוצא מזה בדיני הכשר מצוה והידור מצוה / עפ"ז יוסיף הבנה מחודשת בפלוגתא בין תרגום אונקלוס לתרגום יונתן בפרשתנו, ויסיק נפק"מ לענין דין קרבנות כשאפשר לבנות מזבח ולא בית

(ע"פ לקטי שיחות חפ"ז עמ' 447 ואילך)

תורת חיים.....טו.

"מוח שליט על הלב"

דרכי החסידות.....טז.

"הוא שומע"

העזרת חיים

מכתבי עצה והדרכה בעבודת הש"ת בחיי היום יום

"מוח שליט על הלב"

[נדפס לאח"ז באור התורה בראשית כרך ה' ע' תתריד, א-ב].

ואחכה לבשורות טובות מאתם, שנתיישוב האורות בכלים, אף שכלפי חוץ אין צריך להיות ניכר זה, כי בימינו אלה ובפרט במקומות שם הם נמצאים, הרי צריך להראות אורות רבים כדי לבקע את החושך כפול ומכופל.

ואקוה למכתבם מבשר טוב אשר מתנהלת העבודה בסדר מסודר, ובפרטיות על דבר התפתחות המוסדות.

בברכת הצלחה בעבודתם בקודש.

(אנרות קודש חכ"א עמ' קס)

לפנות מקום לענינים שונים

...נתקבל מכתבו . . וגם בו אינו כותב דבר אודות עבודתו בקדש וכן מעניני הפצת המעינות, כי אם אך ורק על דבר עניניו הפרטים החומרים. ואף שמוכן שענינים אלו [העניינים האישיים] עלולים לבלבל ולהטריד את האדם, בכל זה, על כל פנים במקצת, צריך להיות מוח שליט על הלב עכ"פ להניח מקום פנוי להודעה על דבר הפצת המעינות ביחוד והפצת היהדות בכלל.

ויהי רצון שעכ"פ בעתיד ינהג במנהג טוב זה, ותקוים בו הבטחת חז"ל המקיים את התורה (וכל עניני יהדות) מעוני (עוני בגשם, או עוני ברוחני) סופו לקיימה מעושר (הן בגשמיות והן ברוחניות). מובן שאין כוונתי להטפת מוסר, אלא לעוררו לעבודת השם בשמחה וטוב לבב - שמקדימין בזה על ידי הנהגה כהאמורה.

(אנרות קודש חכ"ז עמ' קע)

עצה למי שמתרגש מכל דבר קטן

במענה למכתבו . . בו כותב אשר חסר אצלו הענין דמוח שליט על הלב, מתרגש מכל דבר קטן וכו'.

והנה בכל מצב הנ"ל הוא ע"י שהאמונה בהשגחה פרטית הוא רק באופן מקיף, כי כשנכנסת בפנימיות מובן שאין כל מקום להתרגשות וכמבואר באגה"ק סימן כ"ה.

ומהנכון שיהיו חקוקים בזכרוננו הנאמר בהתחלת פרק מ"א בתניא (עד דף נ"ו ע"ב) תיבת "לפני המלך", וכשירגיש שמתחיל להתרגש יתבונן בזה במחשבתו או גם יעבור עליהם בדבור.

בטח שומר שיעורי חת"ת (חומש תהלים ותניא) ואינו מושך את עצמו ("ציהט זיך ניט אריין") בבקשת חשבונות רבים, כיון שהאלקים עשה את האדם ישר, ועליו להלוך בדרך הישרה זו דרך תורתנו הק' ללמוד בהתמדה ושקידה ולקיים מצוות' בהידור, ולא להתעסק בפשט' לעך דחשבון הנפש, מהלך הנפש וכו' וידוע מאמר רז"ל יגעת ומצאת, ויהי רצון שגם על חבריו ישפיע בכגון דא.

(אנרות קודש חכ"ז עמ' שג-ג)

מוח שליט גם על הלב רקדושה

... אכפול את דבריי, שאין כוונתי כלל לפעול נפילת ונמיכת הרוח, ורק שעכ"פ מכאן ולהבא יהי' מוח שליט על הלב אפילו על התרגשות והתפעלות דקדושה, ויעויין ג"כ במאמר של הצ"צ הנדפס לחנוכה תשי"א בההקדמה שם

מקרא אני הדרש

ביאורים בפשוטו של מקרא

איך קיים יוסף הציווי "ונשאתני ממצרים"?

איך יתכן שלוי לא קיים מצות נשיאת ארוננו של יעקב? / איך נאמר בכתוב שרק בני יעקב נשאו ארוננו ולא בני בניו כאשר מנשה ואפרים היו בין נושאי הארון? / ביאור הטעם לזה שמנשה ואפרים נשאו ארוננו של יעקב בשליחותם של יוסף ולוי

"ויעשו בניו לו כן כאשר צום. וישאו אותו בניו ארצה כנען ויקברו אותו במערת שדה המכפלה וגו'" (פרשתנו נ, יב-ג).

ומפרש רש"י: "כאשר צום - מהו 'כאשר צום'; וישאו אותו בניו - ולא בני בניו. שכך ציוונו: אל ישא מטתי לא איש מצרי ולא אחד מבניכם שהם מבנות כנען, אלא אתם. וקבע להם מקום, שלשה למזרח, וכן לארבע רוחות, וכסדרן למסע מחנה של דגלים נקבעו כאן. לוי לא ישא שהוא עתיד לשאת את הארון, ויוסף לא ישא שהוא מלך; מנשה ואפרים יהיו תחתיהם".

ויש לעיין בחידוש זה שמחדש לנו רש"י אשר לוי ויוסף יצאו מכלל נושאי ארוננו של יעקב - דלכאורה:

מפורש בכתוב (פרשתנו מז, ל) שיעקב השביע את יוסף "ונשאתני ממצרים" - והיינו שהחיוב של נשיאת ארון יעקב והבאתו לקבורה הוא בעיקר על יוסף; ואיך יתכן איפוא שדוקא יוסף לא השתתף בנשיאת הארון כפשוטה?

וגם בנוגע ללוי צריך הסברה: הרי מפורש במקרא שאפילו ישמעאל ועשו השתתפו בעצמם בקבורת אביהם (חיי שרה כה, ט. וישלח לה, כט); ופשיטא שבבני ישראל נשיאת ארון המת היא מצוה (שלכן "נושאי המטה וחילופיהם" .. פטורים" מקריאת שמע וכו', כיון ש"עוסק במצוה פטור מן המצוה" (ש"ך י"ד ר"ס שנה)). ומעתה, איך יתכן שלוי לא ישתתף במצוה זו דנשיאת ארוננו של אביו יעקב?

והנה, רש"י נתן טעם - "לוי לא ישא שהוא עתיד לשאת את הארון, ויוסף לא ישא שהוא מלך". אלא שאין הטעם מחזור, כי בשלמא ביוסף "הוא מלך" כפשוטו - יוסף בעצמו, אך בלוי הרי לא הוא בעצמו עתיד לשאת את הארון (ולשון רש"י "שהוא עתיד לשאת את הארון" - צריך

(המדוברת כאן, כנ"ל), שהוא "מקום מקודש לדמים", ענין זריקת הדם (דהכפרה היא בדם, זבחים ו ע"א).

וע"ע בלקו"ש חט"ו ויחי ד אריכות הביאור בפלוגתת בבלי וירושלמי הנ"ל (אם להעדיף דבר שבהווה אף שאינו בשלימות או להמתין לשלימותו העתידית) בכמה דינים והלכות, ומעתה י"ל דאף בנדון דידן היא פלוגתא גם להלכתא,

דנפק"מ למעשה היכא דיש אפשרות לבנות רק מזבח להקריב קרבנות ואי אפשר לבנות את כל הבית, שלדעת הבבלי ות"א יש מקום לומר שיבנו מזבח להקריב עליו קרבנות, כיון שכך יוכלו תיכף לקיים מצות הקרבת הקרבנות (אע"פ שאי"ז קיום המצוה בשלימות, דליכא בית); משא"כ להירוש' ותיב"ע צריך לעכב הקרבת הקרבנות עד שיבנו המקדש, כדי שתהא הקרבה בשלימות יותר.

לפרש על בני שבטו של לוי), אלא רק יוצאי חלציו, ואף גם זאת לא בזמן קרוב אלא לאחר כמה דורות; ובכן, למה תימנע מלוי בן יעקב זכות המצוה, רק משום עתיד רחוק זה?

ב. ויש לומר:

את התמיהה כיצד זה יצאו לוי ויוסף מכלל נושאי ארון יעקב – מיישב רש"י עצמו בסיום דבריו: "מנשה ואפרים יהיו תחתיהם", שיש לפרש שנתכוון בזה שמנשה ואפרים הם במקום לוי ויוסף, באופן שנעשו שלוחים שלהם למצוה זו. והיינו, שלוי ויוסף לא נשאו את ארון יעקב בגופם כפשוטו, אבל קיימו המצוה על ידי שלוחיהם (וראה לשון רש"י במדבר ג, ח).

ובזה יומתק כיצד מתיישב סיום דברי רש"י "מנשה ואפרים יהיו תחתיהם" עם לשונו בתחילת הדיבור: "וישאו אותו בניו – ולא בני בניו", דלכאורה הדברים סותרים זה לזה, ולפי הנ"ל יובן, כי גם זה שמנשה ואפרים נשאו את הארון לא הי' בזכות עצמם אלא בתור שלוחים של לוי ויוסף בני יעקב, ושפיר מובן הלשון "וישאו אותו בניו" דוקא, שהרי "שלוחו של אדם כמותו" (ראה רש"י בא יב, ו. אמור כד, יד. ואכמ"ל).

ג. ובפרטיות, מסתבר לומר שמנשה הוא שהי' "שליח" של יוסף – שהרי הוא בנו בכורו; ומעתה צריך לומר שאפרים הוא "שליח" של לוי.

ובביאור השייכות שבין אפרים ללוי – יש לומר, ובהקדים קושיית המפרשים כאן (חזקוני, הובא בריב"א. מושב זקנים. ועוד):

מקרא מפורש הוא שמשה נשא את ארונו של יוסף, "ויקח משה את עצמות יוסף עמו" (בשלח יג, יט). והרי משה הי' משבט לוי, ובהם גופא – מבני קהת שהיו נושאי הארון;

ואיך מתיישב הדבר עם מה שכתב רש"י כאן שזה ששבט לוי "עתיד לשאת את הארון" הוא טעם לזה שלוי לא ישא את ארון יעקב?

ד. ונראה ליישב, שהפרש גדול יש בין נשיאת ארון יעקב לנשיאת ארון יוסף:

נשיאת ארונו של יעקב ענינה התחלת הגלות – וכמו שמפרש רש"י בתחילת הפרשה: "כיון שנפטר יעקב אבינו נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השעבוד, שהתחילו לשעבדם". ולפי זה נמצא, שהוצאת ארונו של יעקב ממצרים מדגישה את ההתחלה של "צרת השעבוד" (ובפרט ע"פ המבואר בזהר (ח"א רכב, סע"א), שאילו הי' יעקב נטמן במצרים, היה מעורר רחמים על בני ישראל כו');;

אמנם העלאת ארון יוסף ממצרים ענינה לאידך גיסא – הגאולה משעבוד מצרים, וכדברי יוסף בסוף פרשתנו: "פקוד יפקוד אלקים אתכם והעליתם את עצמותי מזה".

ומעתה מתורצת הקושיא:

לוי שייך במיוחד לענין הגאולה, ומשה רבינו, גואלם של ישראל, בא משבט לוי. וזהו הטעם שלוי לא השתתף (בפועל) בנשיאת ארון יעקב, שענינה התחלת השעבוד;

אך מטעם זה גופא נמסר דוקא לשבט לוי (למשה רבינו) התפקיד של נשיאת ארון יוסף השייך לגאולה.

ה. ויש לומר, שזהו עומק הטעם שהביא רש"י – "לוי לא ישא שהוא עתיד **לשאת את הארון**": נשיאת הארון שעתידיה להיות על ידי שבט לוי, שייכת להיותו של שבט זה במצב של חירות וגאולה גם בזמן גלות מצרים – שהרי "מלאכת שעבוד מצרים לא היתה על שבטו של לוי" (רש"י שמות ה, ד).

וכמבואר במפרשים (תוספות (הדר זקנים) שמות א, יג. חזקוני שם ה, ד), שהטעם לזה ששבט לוי לא נשתעבדו, הוא מכיון ש"חכמים היו, ולא רצו לעשות עבודה, לפי שידעו שעתידין לשאת את הארון, ומתוך כך היו בני חורין".

וזהו איפוא הטעם שלוי לא השתתף בגופו בנשיאת ארון יעקב – כי ענינו של לוי הוא החירות והגאולה, בכח זה ש"עתידי לשאת את הארון", ולכן לא מתאים שלוי ישא את ארון יעקב ממצרים באופן שמדגיש את התחלת השעבוד.

ויש להוסיף, שענין זה של שלילת שעבוד מצרים, מצינו בהדגשה (לא רק בזרעו של לוי, אלא) בלוי (בן יעקב) עצמו:

בפרשת וארא (ו, טז) מספר הכתוב על מנין שנות חייו של לוי, ומפרש שם רש"י: "למה נמנו שנותיו של לוי, אלא להודיע כמה ימי השעבוד, שכל זמן שאחד מן השבטים קיים לא הי' שעבוד . . ולוי האריך ימים על כולם".

והיינו, שאף ש"צרת השעבוד" התחילה לאחר פטירת יעקב, הרי השעבוד בפועל התחיל רק לאחר פטירת לוי (וראה במפרשי רש"י בתחילת פרשתנו שהאריכו בזה) – ונמצא שלוי הוא **שעבד בגופו** את שעבוד מצרים בכלל ישראל, כי ענינו של לוי ש"שעבוד זה".

ו. ולפי כל זה, יש לבאר השייכות שבין לוי לאפרים (כנ"ל ס"ג):

אפרים נקרא כן על שם "כי הפרני אלקים בארץ עניי" (מקץ מא, נב). והיינו שבשמו מודגשת ההתגברות על קושי הגלות – שגם כשנמצאים "בארץ עניי" זוכים לעלי' ויתרון בבחינת "הפרני".

ולכן שייך הוא ללוי, שענינו חירות וגאולה אפילו בתוך ארץ מצרים – שגם בשנים הקשות שבהן הי' שעבוד בפועל בכלל ישראל, הצליחו שבט לוי להישאר בני חורין ולא נשתעבדו, בכח היותם נושאי הארון (וכנ"ל).

אמנם מובן שבפרטיות יש לחלק בין לוי לאפרים:

בלוי החירות היא באופן ש"חל עליהם שעבוד מצרים מעיקרא, ולכן לוי לא השתתף כלל (בגופו) בנשיאת ארון יעקב המדגישה שעבוד מצרים –

ואילו באפרים החירות היא באופן שנמצא בתוך "ארץ עניי" ומתוך הקושי והירידה נעשה "הפרני", ולכן הוא כן השתתף בנשיאת ארון יעקב שמדגישה שעבוד מצרים, אלא שבזה עצמו הורגש היתרון והמעלה שעל ידי הירידה, וכמו שהי' בפועל ש"כאשר יענו אותו – כן ירבה וכן יפרוץ" (שמות א, יב).

והדברים עמוקים, ואין כאן המקום להאריך יותר.

נהנה יותר (עיי' רש"י שם), והוא כענין אכילה ע"י קדירה, שממתינים עד שיתבשל הדבר ותהיה ממנו הנאה, אבל ארי הוא כמשל מי שאינו ממתין ואוכלו חי מיד. והוא כנ"ל, דלהירושלמי עדיף לדחות ולהמתין ובלבד שיהיה הדבר משובח ומהודר יותר כו' (ועיי' בלקו"ש חט"ו ויחי ד, דיש למצוא יסוד כמעט מפורש במשנה לפלוגתא זו בין בבל לא"י – במנחות צט:).

ועתה י"ל דאף בהכנה לקיום מצוה מחלוקת, וזהו הפלוגתא כאן מי קודם, קייץ או סבל, דהנה תאנים "אין לקיטתן כאחת אלא יש באילן זה מה שנגמר היום ויש בו מה שיגמר לאחר כמה ימים" (רמב"ם הל' מת"ע פ"ב ה"ב), וא"כ כשנגמרת התאנה יש אפשרות ליקח תיכף התאנים היחידות לייבשם בשדה או להמתין עד שיגמרו הרבה תאנים ורק אז להביאם ליבוש במקום השמש, ואזי תהיה הבאתם ליבוש ע"י סבל. וכ"ה בהכשר מצוה, לדעת הבבלי שהקדים קייץ לסבל, יש לעשות הפעולה הראשונה המתאפשרת להכשיר חפץ למצוה, פעולת "קייץ", אפי' אם יש מיעוט בדבר, מיעוט בכמות – שיש רק חתיכה אחת של עור, ובאיכות – שאינו עור מן המובחר, אבל להירושלמי טפי עדיף להמתין עם הקייץ עד שיובא ע"י הסבל עוד, היינו שיתאפשר להכשיר ולהכין דברים רבים יותר ומשובחים יותר עבור המצוות, כגון עור גדול ומשובח יותר לתפילין, כי י"ל דגם לענין הכנה והכשרה דחפץ המצוה שייכת מעלת השלימות וההידור, וכבר אז שייך מעין דין "הקריבהו נא לפחתך" ו"כל חלב לה'", ולהכי כדאי שיהיה בריבוי.

וזוהו זאב מוכר קדירות שבירוש', וע"פ מה שחילקו בש"ס (תענית ח ע"א) דארי דורם ואוכל מיד על אתר וזאב "טורף ואוכל", "שמוליך לחוריו ואוכל שם" (רש"י) ועי"ז

ומעתה י"ל פלוגתת התרגומים

בפרשתנו, כי י"ל דהמשלת השבטים לחיות הוא רמז על היות תקופת השבטים הכנה והכשרה למתן תורה, ע"ד ענין החיות הנ"ל, והנה תרגום אונקלוס הוא תרגום דבבל (תורה כל מנחות מד, א. ועוד) ותיב"ע הוא דארץ ישראל (ירושלמי), ואזלי לשיטתייהו, דלדעת הירושלמי ענין הזאב נדרש בהכנה והכשר למצוה, ולהכי פי' ד"בנימין זאב יטרף" האמור כאן קאי בהכנה והכשר להנזכר בהמשך "בבקר יאכל עד ולערב יחלק שלל" – הקרבת ואכילת הקרבנות, ולהכי תרגם "ובאחסנתיה יתבני בית מוקדשא", כי בית המקדש הוא הכנה והכשרה לעבודת הקרבנות (עיי' היטב ל' הרמב"ם ריש הל' ביה"ח), וכשם שענין הזאב מורה על הידור ושלימות בהכנה והכשר, ה"ה הכא שאע"פ שהקרבה יכולה להיות גם כשאין בית (עדות פ"ח מ"ז. זבחים סב ע"א), מ"מ כשיש בית ה"ז שלימות יותר במזבח ובקרבתו. משא"כ לדעת הבבלי ענין הזאב אינו מוכרח בהכנה והכשרה למצוה (ולהכי לא נמנה בסוגיין דקידושין), ולפיכך תרגם דענין ה"זאב" כאן מורה רק על עיקר המכוון שבמצות הקרבנות

ע"פ טבע תכונותיהם כו', אולם עדיין לא נתבאר בדבריהם סו"ס למה בחר רשב"א סוגי אומנות אלו (וממילא הזכיר בעלי החיים הנ"ל), והרי מצינו עוד תכונות של אומנות בחיות, כגון "אילה שלוחה" וכיו"ב.

והנה בירושלמי גריס "ראית מימך ארי סבל צבי קיין שועל חנוני זאב מוכר קדרות". ויל"ע בטעם שהוסיף זאב מוכר קדרות, ועוד שלכא' אין בזה הוספה על שועל חנוני, וגם מאי שייכא לזאב דוקא. וכן יל"ע בשינוי הסדר מן הבבלי שהקדים סבל לקיין (ולכא' סדר הראוי הוא דתחילה מייבשין קציעות ואח"כ נושאים אותם אל החנוני, וק"ל).

ותחילה יש לבאר מהו שהקדים רשב"א לק"ו "והם לא נבראו אלא לשמשני ואני נבראתי לשמש את קוני", הרי זאת כבר הזכיר שוב בתוך הק"ו גופא לאח"ז ודי בכך. אלא י"ל דרצה להדגיש כאן יסוד בפ"ע, דהנה ידוע דכל העולם לא נברא אלא בשביל איש ישראל, עיין ברכות ו ע"ב וסנהדרין לו ע"א, והאריך בזה הרמב"ם בהקדמתו לפיה"מ איך הכל לתועלת איש ישראל. ובזה בא רשב"א להוסיף ולחדש הקדמה כללית, דהא ד"הם לא נבראו אלא לשמשני" ה"ז דוקא בשביל "אני" כפי ש"נבראתי לשמש את קוני", היינו דתפקיד הנבראים "לשמש" האדם הוא רק כשמקיים ע"ז האדם את התורה.

וה' התכונות שמנה, קיין סבל וחנוני, הם רמז על ג' הפעולות הכלליות הדרושות בחפצי העולם כהכנה והכשרה לקיים בהם המצוות [אלא שממשיך ומשמיענו

שבפועל אין הדבר מתקיים ע"י חיות הנ"ל וצריך האדם לטרוח בזה בעצמו בצער כו', לפי ש"הרעותי את מעשי" (עיי' סנה' נט:), וכהא דאמרו (ברכות לה:) כמה שצריך לטרוח לפרנסתו דאילו היה עושה רצונו של מקום היתה מלאכתו ע"י אחרים].

דהנה סדר הכשרת הדבר הוא בג' אלו, דתחילה צריך שינוי בגוף הדבר כקציעות המתייבשות ובאות לידי שלימותן הראויה לשימוש, ואח"כ צריך לשאתו ולהביאו אל המקום הנכון לו, ולאח"ז להכניסו לרשות המתאימה, כחנוני הנושא ונותן ומכניסו לרשות שבה יבוא לשימוש. וכן הוא סדר המצוה, דתחילה צריך לשנות גוף הדבר שיהיה שלם וראוי למצוה, כגון מלאכת עיבוד קלף לתפילין כו', או באתרוג ולולב וכו' להפרידו שישתנה ממחבור לתלוש, וגזיזת צמר לציצית, ואח"כ צריך לוודא שיובא הדבר למקום שראוי לקיים בו המצוה, כגון שדבר הראוי למצוה נמצא במקום שאסור ליכנס בו (עיי' ע"ז יא ע"ב וז ע"א ואילך). ועוד מצינו דלעתים דרושה גם הכנה דשינוי רשות קודם שיוכלו להשתמש בדבר לדיני התורה, בדומה קצת להא דעמון ומואב טיהרו בסיחון (חולין ט:).

ומעתה יש לבאר דנחלקו כאן הבבלי והירושלמי בגדרי הכשר מצוה, ועל יסוד מה שכבר הוכח במק"א דהבבלי והירושלמי נחלקו בדיני התורה היכא שצריך להכריע בין ההוה לעתיד, כגון החקירה (שד"ח כללים מע' ז כלל א-ג) אי דין זריזין מקדימין למצות מכריע לקיים המצוה מיד אף שע"ז לא תהא מצוה מן המובחר "ברוב עם", או שהמעלה והיתרון דמצוה מן המובחר בעתיד מכריעה ומוטב

מדוע לא נאמרה לשון מיתה אצל יעקב?

וינע ויאסף אל עמיו
וינע ויאסף - ומיתה לא נאמרה בו, ואמרו רז"ל יעקב אבינו לא מת (כפ, לג' רש"י)

מלשון רש"י "ואמרו רז"ל" (ולא כרגיל בכגון דא "וודשו רז"ל") משמע שענין זה אינו בדרך הדרוש בלבד, אלא מתאים גם לפשוטו של מקרא.

וצריך ביאור: איך אפשר לומר בדרך הפשט, שצריך להיות מובן גם ל"בן חמש למקרא", ש"יעקב אבינו לא מת" - בה בשעה שהתורה עצמה מספרת שיעקב גווע ונאסף אל עמיו ונקבר ע"י בניו (וכקושיית הגמרא (תענית ה, ב): "וכי בכדי ספדו ספדנייא וחנטו חנטייא וקברו קברייא")?

וי"ל, שסמך בזה רש"י על מה שפירש כבר בפרשת בראשית גבי חנוך, שלא נאמרה בו מיתה, אלא "ואיננו כי לקח אותו אלקים" (בראשית ה, כד), ופירש שם רש"י "מיהר הקב"ה וסלקו והמיתו קודם זמנו, וזהו ששינה הכתוב במיתתו לכתוב ואיננו בעולם למלאות שנותיו".

ונמצא, שכבר פירש רש"י שיתכן מצב של הפסקת החיים בעולם הזה, ואעפ"כ אינה נקראת בשם "מיתה". וא"כ מובן בפשטות מה שאין סתירה לזה ש"יעקב אבינו לא מת" מזה ש"וינע ויאסף אל עמיו", כי מה שלא נאמר ביעקב מיתה אינו ללמדנו שלא ה' אצלו מצב של הפסקת החיים, כי אם כדי להדגיש פרט מסויים באופן הפסקת חייו. וכמו שה' אצל חנוך שלא נאמר בו מיתה, ואין זה שלא הופסקו חייו, אלא בגלל ש"המיתו קודם זמנו".

וטעם הדבר שהפסקת חייו של יעקב לא נקראת בשם "מת" הוא כי המיתה נגזרה על האדם בגלל חטא עץ הדעת, היינו שהיא מורה על שייכות האדם לחטא. ולכן יעקב, מצד גודל מעלתו וצדקתו, זכה שלא נאמרה בו מיתה, גם כשנפסקו חייו בעולם הזה.

איך אפשר לומר שהשעבוד התחיל בפטירת יעקב?

ויחי יעקב
למה פרשה זו סמוכה, לפי שכיון שנפטר יעקב אבינו נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השעבוד שהתחיל לשעבדם (מז, כח. רש"י)

הקשו המפרשים (ראה רא"ם, גו"א, משכיל לדוד ועוד) דלכאורה קשה מ"ש רש"י שהשעבוד התחיל "כיון שנפטר יעקב אבינו", והרי בפרשת וארא (ו, טז) כתב רש"י "כל זמן שאחד מן השבטים קיים לא ה' שעבוד", והרי השבטים האריכו ימים שנים רבות לאחר פטירת יעקב.

ויש לומר:

בסיום פרשתנו נאמר "ויראו אחי יוסף כי מת אביהם" (ג, טו), ופרש"י "משמת יעקב לא קירבן". ומובן, שאם פטירת יעקב גרמה לגיתוק - במדה מסויימת - בין יוסף לאחיו, הנה כ"ש וק"ו שכן ה' גם בנוגע ליחס של המצריים לבני ישראל, שלאחרי פטירת יעקב נשתנה היחס שלהם לבני ישראל, והפסיקו לקרובם ולכבדם.

וזוהי כוונת דברי רש"י "נסתמו עיניהם וכו' מצרת השעבוד", היינו שאף שעדיין לא התחיל השעבוד ממש, מ"מ ראו ישראל בעיניהם שינוי לרעה ביחסם של המצרים אליהם, ושינוי זה נתפרש אצלם כסימן להתחלת השעבוד.

עבודת "ילדי הגלות"

מדוע בסדר הלידה הי' מנשה קודם לאפרים? / מדוע מברכים האבות את בניהם "כאפרים ומנשה" ולא "כראובן ושמעון"? / מהי עבודתם המיוחדת של "ילדי הגלות"? / וכיצד הוא סדר העבודה כאשר יש סכנה של "נשני אלוקים"?

בדברי יעקב אל יוסף לפני פטירתו, הוא מודיע: "ועתה, שני בניך הנולדים לך בארץ מצרים עד בואי אליך מצרימה, לי הם, אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי" (פרשתנו מח, ה).

יש לדקדק בלשונו של ישראל סבא:

קודם שבא יעקב למצרים נולדו ליוסף שני בנים בלבד, הלא הם מנשה ואפרים. ואם כן, מאחר שדיבר יעקב על "בניך הנולדים לך בארץ מצרים עד בואי אליך", הרי ברור שכונתו למנשה ואפרים. ולשם מה הוא מוסיף ומפרשם בשמותיהם "אפרים ומנשה"? עוד יש לתמוה:

הבן הנולד תחילה ליוסף, הלא הוא מנשה, והוא הבכור. ואף על פי כן בחר יעקב לתת את ימינו על ראש אפרים, משום שהוא "יגדל" ממנשה (שם יד-ט).

ולכאורה, מכיוון שאפרים "גדול" יותר, הי' הוא צריך להיוולד תחילה ולהיות הבכור, ומה טעם הי' מנשה הבכור?

עבודתם הנשגבה של "ילדי הגלות"

כאשר מברך יהודי את בנו, מאחל הוא לו "שימך אלקים כאפרים וכמנשה" (פרשתנו מח, כ ופרש"י). ומשמע מכך, שעניינם של אפרים ומנשה שייך לעבודתו של כל יהודי באשר הוא.

מנשה ואפרים נולדו ליוסף בעת גלותו במצרים. גלות מצרים היא הגלות הראשונה, והיא מסמלת את כל הגלויות הבאות אחרי' (ראה ויקרא רבה פ"ג, ה). ואם כן, מעבודת מנשה

חילוק בין בבלי לירושלמי בענין הכשר והכנה למצוה

יבאר החילוק בין בבלי לירושלמי סוף קידושין דאולי לשיטתייהו בענין אי ההוה מכריע את העתיד או לאו, ויבאר החילוק היוצא מזה בריני הכשר מצוה והידור מצוה / עפ"י יוסף הכנה מחודשת בפלוגתא בין תרעם אונקלוס לתרעם יונתן בפרשתנו, ויסיק נפק"מ לענין דין קרבנות כשאפשר לבנות מזבח ולא בית

ויל"ע טובא במאי קמיפלגי ומאי טעמא מר לא סבר כמר.

והנראה בזה בהקדים הא דסוף קידושין "תניא רשב"א אומר מימי לא ראיתי צבי קייץ (מייבש קציעות בשדה, רש"י) וארי סבל (נושא משאות, רש"י) ושועל חנוני, והם מתפרנסים שלא בצער, והם לא נבראו אלא לשמשני, ואני נבראתי לשמש את קוני, מה אלו שלא נבראו אלא לשמשני מתפרנסים שלא בצער, ואני שנבראתי לשמש את קוני אינו דין שאתפרנס שלא בצער, אלא שהרעותי את מעשי וקיפחתי את פרנסתי שנאמר עונותיכם הטו". ולהלן יתבאר דלא רק לדרשא אתא אלא משמיענו כאן חידוש בגדרי דין הכשר מצוה.

ובהקדים דהמפרשים האריכו בשייכות כל אומנות לחיה שנזכרה עמה

בפרשתנו עה"פ "בנימין זאב יטרף" תרגם אונקלוס "בנימין בארעיה תשרי שכיתא ובאחסנתיה יתבני מקדשא", אבל תיב"ע כתב "בנימין שבט תקיף כדיבא טרפיה בארעיה תשרי שכיתא מרי עלמא ובאחסנתיה יתבני בית מוקדשא", וכתב הגאון מרוגצוב בפירושו על התורה דפלוגתא יש כאן כי "באחסנתיה יתבני מקדשא" קאי על המזבח שנק' בלשון הש"ס זבחים נד ע"א "מקום מקודש לדמים", והיינו כדעת לוי בזבחים שם שיש יסוד לכל אורך ורוחב המזבח אלא דנותנים דמים רק על חלק היסוד שטורף חלקו של בנימין, ולא על שאר היסוד שבחלק יהודה; משא"כ "באחסנתיה יתבני בית מוקדשא" היינו בית המקדש בכללו [עיי' זבחים שם ע"ב, קיח ע"ב, יומא יב ע"א, ואכ"מ] שהוא בחלקו של בנימין.

מהי עבודת "דוני דיני"?

הן ידן עמו כאחד שבטי ישראל
הוא דאמר דוני דיני אמרי שמע מינה מרן קאתי רבתיב
הן ידן עמו
(כפ, טז: פסחים ד, א)

יש לבאר את ענינו של שבת דן בעבודת
האדם לבוראו:

התוכן הפנימי של ההנהגה "דוני דיני"
הוא, שבכל דבר וענין האדם מבקש את
ה"דין" שבו, דהיינו מה דעת התורה וההלכה
על דבר זה. וזוהי הנהגה של קבלת עול
גמורה, שבכל דבר וענין מקבל האדם על
עצמו את עול דין התורה.

ולכן ה' דוקא שבת דן "מאסף לכל
המחנות" (בהעלותך י, כה), היינו שהוא "ה'
נוסע באחרונה וכל מי שה' מאבד דבר ה'
מחזירו לו" (רש"י שם), ושבת דן היו דואגים
ל"כלל המחנות", גם לאלו "הנחשלים אחריו"
(תצא כה, יח. וראה דעת זקנים לבע"ת בהעלותך שם),
כי מאחר שהנהגת בני שבת זה היתה בדרך
קבלת עול, לא שתו לבם לרצונם האישי
להיות קרובים יותר אל הקודש, אלא נשארו
מאחור כדי לקיים את רצון הבורא לסייע
לאלו הזקוקים לכך.

ומכאן ההוראה לכל אדם מישראל
בעבודתו: אל לו לאדם לבקש להיות רק
בסמיכות לקודש, למשכן ה', בשביל טובתו
הרוחנית האישית, אלא עליו להקדיש מזמנו
לעזרה רוחנית לאחרים ולקרבת אל הקודש,
גם על חשבון מעלתו האישית.

ואדרבה: רק כשהאדם דואג ומסייע
גם לחברו - הרי הוא מביטיח בזה גם את
שלימותו האישית, כי אהבת ישראל היא
יסוד כל התורה (ראה שבת לא, א. נתבאר בתניא
פרק לב), וללא היסוד עלול הוא לאבד הכל.

מדוע נקראת הפרשה שעוסקת בפטירת יעקב בשם "ויחי"?

ויחי יעקב

למה פרשה זו סמוכה, לפי שבין שנפטר יעקב אבינו נסתמו
עיניהם ולבם של ישראל מצרת השעבוד שהתחילו לשעבדם.
דבר אחר, שביקש לגלות את הקץ לבניו ונסתם מננו
(מן, כח. רש"י)

יש לומר, שבדברי רש"י נרמז הטעם
לקריאת פרשה זו בשם "ויחי", אף שתוכנה
עוסק בפטירת יעקב:

אמרו חז"ל (תענית ה, ב) "יעקב אבינו לא
מת", כי "מה זרעו בחיים אף הוא בחיים".
והיינו, שדוקא לאחר פטירתו של יעקב,
כאשר בניו הולכים בדרך, הרי זו הוכחה
שחייו של יעקב חיים אמיתיים ונצחיים המה
(ראה רשב"א לתענית שם, ועוד).

וזהו הרמז בדברי רש"י, שדוקא לאחר
פטירתו של יעקב, כאשר "נסתמו עיניהם
ולבם של ישראל", ונסתם מהם קץ הגלות,
ואעפ"כ המשיכו בני ישראל והלכו בדרך
של יעקב - או אז ראוי הפרשה להקרא
"ויחי".

[ולכן לא הביא רש"י הפירוש השלישי
במדרש (בראשית רבה פצ"ו, א) "שסתם ממנו
כל צרות שבעולם", כי פירוש זה אינו שייך
לפטירת יעקב, וממילא אינו טעם לקריאת
הפרשה בשם "ויחי"].

לקראת שבת

ט

ואפרים, שנולדו בגלות מצרים, יש ללמוד על עבודתם של בני ישראל בזמן הגלות. ובעבודה
זו גופא, מסמלים מנשה ואפרים שתי התייחסויות שונות לגלות:

- "מנשה"

שמו של מנשה נגזר ממה שאמר יוסף "כי נשני אלקים את כל עמלי ואת כל בית אבי"
(מקץ מא, נא). מנשה מצביע על סוג של יהודי, שעומד מול סכנה עצומה, אשר הוא עלול
לשכוח רח"ל את שורשו ומקורו הקדוש, "את בית אבי", ולשקוע בגסות וחומירות הגלות.

עבודתו של יהודי מסוג "מנשה", היא, לדעת שההשגחה העליונה היא זו שהעמידה
אותו במצב זה של סכנת "שכחה". והתכלית היא שהוא יתייגע ויתגבר על מכשולי הגלות,
ויישאר מחובר תמיד לענייני קדושה.

אמנם שמו של "מנשה", הוא מלשון שכחה, ומורה על סכנת השכחה; אך הכוונה היא
לרמוז על עבודתו התמידית, להיות מחובר למקורו ושורשו, ולזכור את "בית אבי" ואת
מהותו האמיתית גם בזמן הגלות, כאשר יש סכנה של "נשני".

- "אפרים"

אפרים נקרא על שם מה שאמר יוסף "כי הפרני אלקים בארץ עניי" (שם, נב). יהודי
שבבחינת "אפרים", אינו מסתפק בהתרפקות על העבר והתקשרות באור הקדושה, אלא
הוא מחדיר את הקדושה בתוך ענייני הגלות, ומאיר את חשכתם.

גם אפרים הוא ילד של "גלות", ילד של "ארץ עניי". יתירה מזו: ייתכן ש"גלותו" של
אפרים יתירה מ"גלותו" של מנשה, כי כבר אינו זוכר כלום מהעושר הרוחני של "בית אבי",
וכל חייו גדל בסביבה הגלותית בלבד.

אך מעלתו של אפרים היא, שדווקא על ידו נשלמת תכלית ומטרת הגלות. בעת הגלות
ישנו חושך עב ונורא על אור הקדושה, ישנם ניסיונות רוחניים הכרוכים יחד עם קשיים
וייסורים גשמיים. וכל אלו מעיבים ומסתירים על "בית אבי" של בני ישראל, היינו על
התקופות בהן האיר אור הקדושה בגלוי. וכאשר יהודי מתעלה על קשיים אלו, ומפיץ את
אור הקדושה בתוך חושך הגלות, אזי גדלה ונשגבה עד מאוד מעלת אור הקדושה שנמשך
שם.

על כך נאמר (קהלת ב, יג) "יתרון האור מן החושך". יתרון ומעלת האור, ניכר דווקא כאשר
הוא מאיר את החושך. בהירותו וזריחתו של האור בעת הצהריים אינה דומה ואינה מגיעה
למעלת זריחתו באישון לילה, בעת אשר וימש חושך עב ונורא, ומתוך האפילה זורח האור
הבהיר. וכמו כן, מעלת אור הקדושה היא דווקא בעת הארתו בזמן הגלות, בזמן של חושך
והעלם על אור השי"ת.

וזהו עבודתו של "אפרים", "הפרני אלקים בארץ עניי". יהודים אלו נמצאים בעומק
חשכת הגלות, ואף על פי כן הם אינם מתפעלים מן החושך, ומפיצים את אור הקדושה, את
התורה ומצוותי, בתוך חושך הגלות. לא זו בלבד שהם אינם ניזוקים ויורדים במדרגה על

ידי חושך הגלות, אלא הם מצליחים גם להתעלות ולעשות "הפרני", "פירות" של קדושה, בתוך "ארץ עניי".

אי אפשר להפיץ קדושה ללא "סור מרע"

על פי מה שנתבאר למעלה, מובן אשר גדלה מעלת "אפרים" על פני "מנשה". "מנשה" מצליח רק להישאר קשור אל "בית אבי", ולעומתו, "אפרים" מפיץ את האור בתוך חושך הגלות, וממלא את תכלית ומטרת הגלות. ומשום כך השית יעקב את יד ימינו על "אפרים" דווקא, משום שהוא גדול ממנשה, והיינו, שכדי לבצע את אופן עבודתו הנעלית של אפרים זקוקים ל"ברכה" וסיוע גדול יותר מאת ה'.

ומעתה, שבה ומתעצמת השאלה: אם עבודת "אפרים" היא העבודה המעולה, אשר בה מתגשמת תכלית הגלות, מדוע בפועל ה' "מנשה" הבכור?

והביאור בזה הוא, שלמרות שדרגת אפרים היא הנעלית יותר, מכל מקום סדר העבודה הוא שתחילה צריכים להיות בבחינת "מנשה", ורק אחר כך אפשר לעבוד את עבודת "אפרים":

נתבאר למעלה, שעבודת "מנשה" היא שלא לשכוח את דביקותו בהשי"ת גם בעת ההעלמות והסתרים של הגלות, ועבודת "אפרים" היא לעשות פירות ולהפיץ את אור הקדושה בתוך חשכת הגלות.

וכאשר מתבוננים בשני מיני עבודות אלו, נמצא, שעיקר עבודת "מנשה" היא "סור מרע", שלא להיות מושפע מחושך הגלות, ושהניסיונות לא יטשטשו את הקשר האמין של היהודי אל הקדושה; ועיקר עבודת "אפרים" היא "עשה טוב", היינו להחדיר קדושה בתוך החושך, ולעשות פירות של קדושה בתוך חשכת הגלות.

וכאשר יהודי עמל בעבודתו בזמן הגלות, מוכרח הוא לפתוח בעבודת "מנשה" תחילה. יהודי אינו יכול להשפיע קדושה בתוך חושך הגלות, טרם שנוזהר הוא בעצמו שלא ליפול לחושך הגלות. ואם היהודי עצמו שוכח ח"ו את "כל עמלי ואת כל בית אבי", בוודאי שלא יוכל להיות עושה פירות של קדושה בגלות.

ועל כן מוכרחים תחילה להתחיל בעבודת "מנשה", בבחינת "סור מרע". יש להישמר מהניסיונות בעבודת ה' שישנם בזמן הגלות, ולהישאר מחובר לענייני קדושה; ורק לאחר מכן אפשר לפתוח בעבודת "אפרים", בבחינת "עשה טוב", ולהשפיע את אור הקדושה בתוך חושך הגלות.

מדוע מברך האב את בניו "כאפרים וכמנשה" דווקא?

על יהודים העובדים את עבודתם בעת הגלות, בבחינת "מנשה" ו"אפרים", התבטא יעקב

"אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי".

לכאורה, אי אפשר להשוות כלל את מנשה ואפרים לראובן ושמעון: ראובן ושמעון גדלו וחונכו בימי האור והשפע, בצילם של האבות הקדושים, עוד טרם באה הגלות; ולעומתם מנשה ואפרים נולדו וגדלו בעומק חשכת גלות מצרים.

ואף על פי כן, מודיע יעקב שישנה חביבות יתירה ומעלה עצומה בעבודתם של "ילדי הגלות", שהם מנשה ואפרים, ושמעלתם אינה פחותה מראובן ושמעון!

אותו אור הקדושה שהם מצליחים להחדיר בחושך הגלות, למרות כל ההעלמות, הוא נעלה ונשגב מאוד, כיתרון האור מתוך החושך דווקא. ועל כן, "אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי".

יתר על כן, עבודתם הנפלאה של "מנשה" ו"אפרים" בעומק חשכת הגלות, יש בה תענוג ועילוי מיוחד למעלה, אף יותר מעבודתם המרוממת של ראובן ושמעון. ועל כן בבוא איש ישראל לברך את בניו, מאחל הוא להם "ישימך אלקים כאפרים וכמנשה" דווקא, כי עבודתם מתוך החושך וההסתר דווקא גורמת ל"יתרון" האור, האור המאיר את האפילה, שחזק הוא גם מאור רגיל.

ומעתה מובן היטב מדוע פירט יעקב את שמותיהם של מנשה ואפרים, אף שהי' מובן שכוונתו לשני אלו:

מנשה ואפרים אינם רק בניו הפרטיים של יוסף, אלא הם מסמלים את דרכי העבודה בזמן הגלות, והם שני יסודות איתנים בעבודת בני ישראל בתקופה זו. וזאת אשר חפץ יעקב להביע בדבריו ליוסף, שעבודה זו שבבחינת "אפרים ומנשה", היא עבודה חביבה מאוד "כראובן ושמעון", ואף למעלה מכך.